

TRANSDİNYESTER SORUNUNUN KONFEDERAL YAKLAŞIM TEMELİNDE ANALİZİ

* Hakan KOLÇAK

** Osman ERCAN

Öz

Transdinyester meselesi, bu makalede konfederal birlik perspektifinden incelenmektedir. Çalışmanın hareket noktası, Moldova'nın merkezi Kişinev yönetimi ile Tiraspol merkezli Transdinyester otoritesi arasında koronavirüs salgını döneminde görülen sınırlı iş birliği adımlarıdır. Kişinev-Tiraspol arasında pandemi döneminde beliren yumuşama, ideolojik farklılıkların ve tarihsel çatışmaların yarattığı düşman algısı ve yerleşmiş karşıtlıkların ikinci plana atılmasını temin edecek potansiyeli ortaya çıkarmıştır. Çalışmanın ana teması, uyumsuzluğun iki tarafının konfederalleşmeyi sağlayacak iş birliği ve ortaklık temelinde ortaya koyabileceği anayasal ve hukuki girişimlerin, düşman algısı ve ideolojik farklılıkları tedricî olarak ortadan kaldıracak olma potansiyelidir. Konfederalleşme, iki taraf için de ideolojik ya da bölgesel ve ülkesel sadakatlerin yerini konfederal yapılara olan bağlılığa bırakmasına imkân tanımaktadır. Tarihsel açıdan konfederalleşmenin beklenen bir çıktısı olarak beliren karşılıklı saygı ve güvene dayalı siyasi ve sosyal ortam sebebiyle Moldova ve Transdinyester, federalleşme veya konfederalleşme yolunda dönüşüm geçirebilecek kapasitededir. Zira bahsedilen bütünleşme hukuki yaklaşım, bazı devletlerce takip edilerek başarılı olmuştur. Tarihi örnekleri referans göstererek Transdinyester sorununu irdeleyen bu çalışma, Moldova'nın siyasi, ekonomik ve askerî kapasitesi ile Rusya-Ukrayna Savaşı kaynaklı faktörleri göz önünde bulundurmaktadır. Nihai olarak konfederalleşmenin muhtemel bir seçenek şeklinde ortaya konduğu çalışma ile yeterince incelenmemiş Transdinyester sorunu hususunda Türkçe öğretilere katkı sunulması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Moldova, Transdinyester, Donmuş İhtilaf, Konfederalizm, Egemenlik

AN ANALYSIS OF THE TRANSNISTRIAN ISSUE BASED ON A CONFEDERAL APPROACH

Abstract

This article examines the Transnistrian issue from the perspective of confederal unity. The starting point of this study is some limited cooperative steps between Chişinău and Tiraspol during the coronavirus outbreak. The softening relations of Chişinău and Tiraspol during the pandemic have revealed a potential that could push aside bilateral animosities and antagonisms created by ideological differences. The main theme of the study is the potential of the constitutional and legal initiatives to be put forward by the two sides of the conflict based on cooperation and partnership. The cooperation and partnership between the two would ensure confederalization to gradually eliminate animosities and ideological differences. Confederalization would allow both sides to replace ideological, regional, and national loyalties with confederal allegiances. Due to the political and social environment based on mutual respect and trust, which has historically emerged as an expected outcome of confederalization, Moldova and Transnistria are capable of transforming towards federalization or confederalization. This is because the aforementioned integrative legal approach has historically been successful in some states. This study examines the Transnistrian conflict by taking into account some examples of successful confederal unions and considers Moldova's current political, economic and military capabilities along with the ongoing Russo-Ukraine War. In this study, confederalization is argued as a possible option to solve the Transnistrian conflict and the ultimate aim of the study is to contribute to the literature in Turkish on the underresearched Transnistrian issue.

Keywords: Moldova, Transnistria, Frozen Conflict, Confederalism, Sovereignty

* Dr. Öğr. Üyesi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Kamu Hukuku Bölümü, hakan.kolcak@erdogan.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1185-4055

** Dr. Öğr. Üyesi, Ardahan Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, osmanercan@ardahan.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2186-8963

Giriş

Moldova'nın Transdinyester bölgesinin hukuki statüsünü belirleyen 173-XVI sayılı Kanun uyarınca Transdinyester özerk bir bölge olarak tanımlanmıştır. Fakat bağımsızlığını 1992 yılında ilan etmesinden itibaren bölge *de facto* bağımsız bir devlet görünümü arz etmiş, Moldova'ya olan bağlılığını reddetmiştir.¹ Moldova, Sovyet idaresinden 1991 yılında bağımsızlığını kazanmış ve uluslararası toplum tarafından egemenliği tanınmıştır. Sovyetler Birliği'ne sıkı bir bağlılık içerisinde olan Transdinyester bölgesinde ise Moldova'nın bağımsızlığı olumlu karşılanmamış ve iki tarafı savaşa götürecek bir süreci başlatmıştır (O'Loughlin, Kolossov & Toal, 2014, s. 424). Rus destekli yerel milis unsurların Moldova ordusuna karşı galibiyetiyle sonuçlanan savaşı takiben, 21 Temmuz 1992 tarihinde ateşkes antlaşması imzalanmış ve bu antlaşmayla bölgedeki çatışmalar dondurulmuştur (Coppieters, 2019, s. 25). 1992 tarihli ateşkes sonrası fiilî olarak mukavemet kazanan Transdinyester bağımsızlığı hiçbir egemen devlet tarafından tanınmamıştır (Ganohariti, 2020, ss. 175-192). Bu durum, Transdinyester'in günümüze kadar uluslararası hukuk nazarında sözde devlet statüsünde kalmasına neden olmuştur.

İdeolojik karşıtlıklar ve ulusal bağlılıklar ile çeşitli jeopolitik hesapların sonucunda Transdinyester sorununun çözümlenmesi konusunda çabalar 1995 sonrasında daha da artmıştır. Bahsi geçen çabalar, Moldova'nın uluslararası toplumca tanınan bölgesinde kontrolü sağlamak isteyen Moldova ile sözde devlet statüsünden kurtularak uluslararası tanınma arayan veya irredantist bir tasavvur olarak Rusya Federasyonu'na katılmayı hedefleyen Transdinyester arasında bir orta yol bulamamıştır. Kişinev (Moldova) ve Tiraspol (Transdinyester) otoriteleri arasında gerçekleştirilen uzlaşma çabalarının başarısız olması, sorunun iki tarafında da karşıtlıkların daha da yerleşmesine zemin hazırlamıştır (Blakkisrud & Kolstø, 2011, ss. 178-210; Dembińska & Mérand, 2019, ss. 15-30). İki taraf arasındaki uyuşmazlık ve karşıtlıklar, pandemi dönemine kadar etkisini ciddi anlamda göstermişse de pandemi döneminde ortaya çıkan özellikle sağlık alanında iş birliği gerekliliği, bahsi geçen karşıtlık ve

¹ Anılan Yasa için bkz: <https://cis-legislation.com/document.fwx?rgn=18356>, Erişim: 18.01.2021.

ayrılıkların ortadan kaldırılması konusunda umut verici olmuştur (Valiyeva, 2020, ss. 279-302; Wolfschwenger & Saxinger, 2020, ss. 356-368).

2020 Mart ayından itibaren dünyada çok boyutlu olarak değişim ve dönüşümleri beraberinde getiren koronavirüs pandemisi, Moldova ve Transdinyester arasında var olan ayrılık ve karşıtlıkları ikinci plana atacak derecede koordinasyon ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Zira Moldova'nın Transdinyester'de pandemi ile ortaya çıkan insani krize duyarsız kalmayarak destekte bulunması iki taraf arasında olumlu bir atmosferin belirmesine vesile olmuştur. Kişinev-Tiraspol arasında var olan tarihsel ve ideolojik farklılıklar ile karşıtlıkların bir anda çözülmesi pek de muhtemel değildir. Bununla birlikte, pandemi dönemi ile iki taraf arasında beliren yakınlaşma ve ikinci planda kalan uyuşmazlıklar, konfederalleşme adımları için uygun bir atmosfer oluşturmaktadır. Mevzubahis yakınlaşma vesilesiyle gerçekleştirilebilecek olan iş birliği ve koordinasyon adımları, konfederalleşmenin ilk adımları olarak ortaya çıkarılabilecektir. Tarihsel örneklerinden de anlaşılacağı üzere ilk olarak Transdinyester lehine sonuçlar ortaya koyacak olan konfederalleşme, daha ileri dönemlerde her iki topluma da faydalar sağlayacak bir birlik ortaya koyma potansiyeli taşımaktadır. Nitekim bilhassa Avrupa'da Almanya ve İsviçre gibi ülkelerde görülen ve nihai olarak siyasi devlet teşkilatlanmalarını federal hâle getiren örneklerden de konfederalleşmenin ciddi bir seçenek olduğu anlaşılacaktır.

Türkçe literatürde kendine yeteri kadar yer bulamayan Transdinyester sorununun çözümünde konfederal yaklaşımı ele alarak konu ile ilgili alana katkı niteliğinde olan bu çalışma, bölgedeki mevcut durumu değerlendirmeye dâhil etmiştir. Yeni bir anayasal konfederalizm seçeneğinin pandemi dönemiyle ortaya konan yakınlaşma ile gündeme gelebileceğini aktaran çalışma, öncelikle Transdinyester sorununun başlangıcını ve gelişimini tarihsel açıdan anlatmaktadır. Akabinde ise konfederalleşme basamaklarının Transdinyester sorununun çözümünde muhtemel katkılarını teorik ve pratik ülke uygulamaları üzerinden incelemektedir.

1. Transdinyester Meselesi: Tarihsel Arka Plan ve Güncel Durum

Başkent Tiraspol merkezli, Dinyester Nehri'nin doğu yakası ile Ukrayna'nın batı sınırı arasındaki küçük bölgede bulunan Transdinyester, Moldova'nın tek donmuş nitelikli çatışma bölgesidir (Wolff, 2011, ss. 863-865). Rusya Federasyonu'nun siyasi, ekonomik ve askerî etkisi altında olan Transdinyester, Rus ileri karakolu olarak görülen bir bölge hüviyetindedir (Tudoroiu, 2012, ss. 140-144). Abhazya ve Güney Osetya sorunlarının Gürcistan için Batı ile Rusya arasında ortaya çıkardığı ikilemin benzeri, Moldova özelinde Transdinyester meselesiyle tezahür etmektedir. Transdinyester meselesinin sarıh bir şekilde anlamlandırılabilmesi için tarihin değişik dönemlerinde büyük güçler arasında el değiştiren bu bölgenin tarihsel arka planını incelemek önem arz etmektedir. Bu noktada ilk olarak belirtmek gerekir ki; bölgenin tarihi, Moldova ve Romanya ile Rus/Sovyet tarihinden ayrılmayacak kadar birbiriyle bağlantılı durumdadır.

Karpat Dağları ve Dinyester Nehri'nin arasında bulunan alanda, günümüz Moldova Cumhuriyeti'nin topraklarının çoğunluğunu oluşturan kısımda, 14'üncü yüzyıldan 19'uncu yüzyılın başlarına kadar Boğdan Prensiği varlık göstermiştir (Burian, 2011, ss. 102-103). Prenslük, Dinyester Nehri ile Prut Nehri arasında kalan bölgede 1812 yılına kadar hâkim güç olarak mevcudiyetini korumuştur. Bahsi geçen bölge, 1812 yılında Rusya Çarlığı tarafından ele geçirilmesinden sonra Besarabya olarak anılmaya başlanmıştır (Graham, 1944, ss. 667-673). Stratejik ve ticari avantajlara sahip olan Besarabya, eski dönemlerden itibaren Türklerin, Avusturyalıların ve Rusların arasında çekişme konusu olan bir bölge olmuştur (Cusco, 2017, s. 6). İlk olarak Daçyalılar tarafından mesken edilen Besarabya, MÖ 7'nci yüzyıldan itibaren Karadeniz'de çeşitli koloniler kuran Yunan gruplar tarafından kontrol altına alınmıştır (Clark, 1927, s. 30; Mitrasca, 2002, s. 17). Yerel bir kabile lideri olan Burebistan, MÖ 1'inci yüzyılda bölgedeki Daçyalı ve Tuna Nehri'nin kuzeyindeki diğer bazı yerel halkları birleştirerek Daçya Krallığı'nı kurmuştur. Transdinyester'i de ilerleyen yıllarda ülkesel toprak bütünlüğüne dâhil eden Krallık, 300 yıl kadar egemen varlığını sürdürdükten sonra Roma İmparatorluğu'na bağlı bir koloniye dönüşmüştür (Clark, 1927, s. 30). Bölgedeki Roma hâkimiyeti, MS 274 yılına kadar devam etmiş; bu dönemden sonra sayısız topluluk göçüne şahitlik eden bölgede ne Romalılar ne de

Daçyalılar 13'üncü yüzyıla kadar egemen bir devlet oluşumuna gidebilmiştir (Mitrasca, 2002, ss. 17-18).

Besarabya bölgesi 13'üncü yüzyılda Tatar baskınlarına maruz kalmıştır. Aynı yüzyıldan itibaren Transilvanya, Eflak ve Boğdan olarak üç ayrı prenslik ortaya çıkmıştır. Bu prensliklerden ikisini (Eflak ve Boğdan) kuran Daçya ve Roma kökenli Rumenler, Transilvanya'nın da demografik yönden çoğunluk nüfusunu oluşturmuştur (Mitrasca, 2002, s. 17-18, 34). Siyasi oluşumları akabinde Macar, Osmanlı ve Leh güçlerine karşı çeşitli askerî mücadeleler sürdüren Eflak ve Boğdan Prenslikleri, neticelendirilen savaşların ardından Osmanlı İmparatorluğu'na bağlılıklarını bildirerek haraç ödemeye başlamıştır (Yüksel, 2019, s. 617). Söz konusu Prenslikler, Osmanlı himayesindeki mevcudiyetlerini 1806 yılında başlayan ve 1812 yılına kadar süren Osmanlı-Rus savaşına kadar sürdürmüştür.

Osmanlı-Rus savaşı ardından imzalanan Bükreş Antlaşması, Besarabya üzerindeki egemen gücü Çarlık Rusya olarak ilan etmiştir (Hitchins, 2014, s. 69). Rus hâkimiyetindeki Besarabya, 1850'li yıllara kadar geniş özerklik haklarından istifade etmiş; ancak takip eden süreçte çeşitli Ruslaştırma politikalarına maruz kalmıştır (Cusco, 2009, ss. 16-21; Cornea, 2011, ss. 63-64; Vahl & Emerson, 2004, s. 2). Bu kapsamda, bölgedeki hâkim dil olan Rumenceye yönelik sayısız asimilasyon politikası pratiğe dökülmüş ve Rusçanın gerek kamusal gerekse özel alandaki mutlak ağırlığı tesis edilmeye çalışılmıştır (Hegarty, 2001, ss. 124-128). Rumen kimliğini ortadan kaldırmayı gaye edinen uygulamalar sadece dilsel asimilasyon politikaları üretmekle kalmamış, demografik yönden bölgenin Ruslaştırılması için gündeme getirilen iskân politikaları yerel mevzuata dâhil edilmiştir (Livezeanu, 1995, ss. 89-128). Mevzubahis politikaların ürünü olarak bölgeye göç ettirilen Ruslar ve diğer etnik topluluklar, Besarabya'nın demografik yapısını ciddi oranda değiştirmiştir (Roper, 2001, s. 102). Şöyle ki; Rus hâkimiyeti öncesi dönemde bölge nüfusunun yüzde 85'inden daha

fazlasını oluşturan Moldovalılar, 1897 yılı itibarıyla bölge nüfusunun sadece yüzde 40'ını oluşturur hâle gelmiştir (Roper, 2001, s. 102).²

Besarabya'daki Rus egemenliği, 1914 yılında Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması ve sonrasında Rusya Çarlığı'nda vuku bulan Bolşevik Devrimi'ne kadar devam etmiş; 1917 yılının Ekim ayında gerçekleşen devrim akabinde bağımsızlığını ilan eden Besarabya, 27 Mart 1918 tarihinde Romanya Krallığı ile birleşmiştir.³ Bu birleşme, Transdinyester bölgesi ile Besarabya arasındaki ayrımın yerleşmesi bakımından önemli olmuştur (Roper, 2001, s. 102). Birinci Dünya Savaşı ile İkinci Dünya Savaşı arası dönemde Romanya Krallığı'nın hâkimiyeti altında kalan Besarabya, ülkesel açıdan Transdinyester bölgesini toprak bütünlüğüne dâhil etmemiştir (Cojocaru, 2006, s. 263). Söz konusu bölge, 1924 yılında Sovyetler Birliği tarafından oluşturulan Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ne bağlı Moldova Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti (MÖSSC) hâline getirilmiştir. MÖSSC 1940 yılına kadar varlığını sürdürmüştür; Sovyetler Birliği'nin Besarabya'yı ele geçirmesinin ardından bu bölgeyle birleşerek Moldova Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ne (MSSC) dönüştürülmüştür (Voronovici, 2020, s. 292).

Transdinyester bölgesindeki olumlu Rus etkisini MÖSSC döneminde bölgeye sağlanan statüyle tesis eden Moskova yönetimi, Transdinyester üzerindeki etkinliğini MSSC kurulduktan sonra da aynen devam ettirmiş; Sovyetler Birliği'nin 15 sosyalist cumhuriyetinden biri olan MSSC'nin siyasi hayatında Transdinyesterlilerin hâkimiyetine daima sıcak bakmıştır (Voronovici, 2020, s. 292). Besarabya'dan daha önce Sovyet idaresi altına giren ve Moskova nezdinde sadakatli bir bölge olarak tasvir edilen Transdinyester, Moskova yönetimi tarafından MSSC'nin ayrıcalıklı kısmı olarak algılanmıştır. Bu ayrıcalığın bir yansıması olarak; 1980'li yılların sonuna kadar Moldova Komünist Partisi Birinci Sekreterliği pozisyonuna Besarabya bölgesinden kimse atanmamış; bahsi geçen pozisyon sürekli bir şekilde Transdinyesterliler tarafından temsil edilmiştir. Sovyet döneminde sıklıkla kullanılan meşhur "Bakan

² Bu noktada ayrıca belirtmek gerekir ki, Eflak ve Boğdan Prenslüklerini de içine alarak 1859 yılında kurulan Romanya Krallığı, Ruslaştırma politikalarının sert bir şekilde uygulandığı dönemde Besarabya bölgesinin batı bölümünü egemenliği altına almıştır (Cojocaru, 2006, s. 263).

³ Bukovina ve Transilvanya bölgeleri de aynı yılın son döneminde kayıtlara geçen birleşme kararlarıyla Romanya Krallığı'na katılmıştır (Roper, 2001, s. 102).

olmak için Dinyester'in ötesinden [yani Transdinyester'den] olmak zorundasın" sözü de Transdinyester'in Moskova eliti gözündeki seviyesini göstermektedir (Isachenko & Schlichte, 2007, s. 19).

Siyasi ve toplumsal açıdan Transdinyester özelinde vuku bulan ayrıcalıklar, ekonomik alanda da kendisini hissettirmiştir (Vahl & Emerson, 2004, s. 4). Sovyet dönemi boyunca bir tarım bölgesi olarak nitelendirilen Besarabya'dan ekonomik açıdan çok daha iyi bir konuma sahip olan Transdinyester, MSSC'nin endüstriyel merkezi hâline gelmiş; ağır ve savunma sanayi konularında Moldova'nın başkenti hüviyetine bürünmüştür. Ek olarak, Transdinyester'deki bazı büyük ekonomik devlet teşekkülleri ayrıcalıklı statüyle donatılmış ve MSSC'den izole hâle getirilerek doğrudan merkezi Sovyet yönetimine bağlanmıştır. Transdinyester coğrafyasında mevcut bulunan ekonomik ayrıcalıklar, bölgedeki Rus nüfusunun artışını beraberinde getirmiştir (Isachenko & Schlichte, 2007, s. 19). Bu durum, bir taraftan bölgenin Sovyet bağlılığını sağlamlaştırmış, diğer taraftan ise bölgedeki Moskova etkisini yoğunlaştırıp Sovyet askerî mevcudiyetini kavileştirmiştir (King, 2000, ss. 183-184).

1940 yılında Sovyetler Birliği Dışişleri Bakanı Vyacheslav Molotov'un verdiği nota sonrasında Besarabya ve Bukovina'dan çekilerek bu bölgelerdeki Sovyet egemenliğini kabul eden Romanya Krallığı, çekildiği topraklar üzerindeki hâkimiyetini yeniden tesis etmek için 1941 yılında savaş ilan etmiştir (King, 2000, s. 184). Almanya'nın Sovyetler Birliği'ne saldırmasını fırsat bilen Rumen ordusu, Besarabya ve Bukovina dâhil olmak üzere Sovyetlere kaybettiği toprakları geri almıştır (Mitrasca, 2002, ss. 140-141). 1944 yılına kadar Rumen hâkimiyeti altında kalan Transdinyester bölgesinde Yahudi ve Çingenele karşı Rumen güçler tarafından etnik temizlik faaliyetleri yürütülmüş; bölgeye yönelik olarak irredantist tasavvurlara sahip olan Romanya Krallığı, Transdinyester'in Rumenleştirilmesi için kapsamlı asimilasyon politikaları yürütmüştür (Solonari, 2016, s. 587). Alman temelli nasyonel sosyalist (faşist) motiflerle şekillendirilmiş yayılcı ideolojiye sarılan Rumen yönetimine Besarabyalılarca bağlılık gösterilmiş; fakat benzeri bir tutum, Rumen hâkimiyetine karşı menfi bir tavır takınan Sovyet yanlısı Transdinyester halkı tarafından benimsenmemiştir (Hitchins, 2014, ss. 210-211). Bu durum, Besarabya ve

Transdinyester arasındaki temel ideolojik farklılıkları tekrardan gözler önüne sermiştir (Dumitru, 2010, s. 210).

1944 yılında Kızıl Ordu tarafından işgal edilen Romanya, 31 Ağustos günü Bükreş'in düşmesi sonrasında Sovyetler Birliği ile antlaşma imzalamak zorunda kalmış; Nazi ordusunun Romanya'nın bütününden geri çekilmesini takiben imzalanan barış antlaşmasıyla Besarabya ve Transdinyester yeniden Sovyet egemenliği altına girmiştir. Tekrardan vuku bulan Sovyet hâkimiyeti, sadece MSSC içerisinde Transdinyester'in ayrıcalıklı konumunu bir kez daha tesis etmekle kalmamış, 30 Aralık 1947'de Romanya'nın monarşiyi kaldırarak sosyalist nitelikli ve Sovyet uydusu konumunda olacak Romanya Halk Cumhuriyeti'ne (RHC) dönüşmesini de beraberinde getirmiştir (Dumitru, 2010, ss. 215-216). Komünist bir yönetimin kurulduğu RHC, 1965 yılında Romanya Sosyalist Cumhuriyeti'ne (RSC) dönüşmüştür. Varşova Paktı üyesi bir Doğu Bloku devleti olan RSC, Besarabya coğrafyasında Rusya Çarlığı döneminde Rumenlere karşı uygulanan asimilasyon politikalarını öne sürerek mevzubahis bölge üzerindeki hakkını yinelemiştir. Bu hak iddialarına cevaben adım atan Sovyet yönetimi, Rumen sosyalist rejimine sağladığı askerî desteği azaltmış ve Transilvanya'da uzun yıllardır yaşayan Macar azınlığın haklarını savunan bir politikaya geçiş yapmıştır (Braun, 1978, ss. 88-89).

Transdinyester üzerindeki irredantist Rumen arzuları, Kişinev yönetiminin 1989 yılında Latin alfabesine yeniden geçeceğini duyurmasıyla daha da artmıştır. Rumenleşmenin temel aracı olarak algılanan bu geçiş, Kiril alfabesini ve Rusçayı benimseyen Transdinyesterliler tarafından olumlu karşılanmamıştır. Mihail Gorbaçov liderliğindeki Sovyet yönetiminin etno-kültürel çeşitliliklere yönelik sergilemiş olduğu toleranstan destek alan Kişinev yönetimi, aynı yıl içerisinde ek bir adım atarak Rumenceyi devlet dili olarak ilan ederek Romanya ile yakın ilişkiler kurmak istemiş; Rumen yanlısı bu istek, Transdinyester coğrafyasında yerel kimliğe karşı açık bir tehdit olarak algılanmıştır (Blakkisrud & Kolstø, 2011, s. 195). Bu algı, Romanya ile birlik çağrısı yapan Besarabya ile Sovyet destekçisi Transdinyester arasındaki toplumsal kutuplaşmanın artmasına da sebep olmuştur (Dembińska, 2019, s. 301). Etno-kültürel temelli tansiyonun yükselmesi, 1990 yılında daha ileri bir boyuta geçmiş

ve Transdinyester'in tek taraflı bağımsızlık ilanını beraberinde getirmiştir (Voronovici, 2020, s. 296).

1991 yılının Ağustos ayında, Sovyet lideri Gorbaçov'un Batılı devletlere karşı tavizkâr tutumuna tepki olarak başarısız bir darbe teşebbüsü gerçekleştiğinde, Kişinev yönetimi Gorbaçov'a desteğini göstermiştir. Benzeri bir tutum, MSSC'den ayrıldığı ilan eden ve Sovyetler Birliği'nin dağılmadan kurtarılmasını hedefleyen Transdinyester yönetimi tarafından benimsenmemiştir (Marandici, 2020, ss. 61-82). Darbe girişimi sonrasında geri dönülmez bir şekilde çöküşe geçen Birlikten 27 Ağustos 1991 tarihinde ayrılan MSSC, Moldova Cumhuriyeti adıyla egemenliğini ilan etmiş; bağımsızlık ilanı, Kişinev yönetimi ile Transdinyester arasındaki kurumsal ipleri daha da germiştir (Sanchez, 2009, s. 155). Gergin atmosfer, ilerleyen süreçte sıcak çatışmaya da dönüşmüş ve yerel milis unsurlar ile Kişinev güçleri arasında Transdinyester'deki kamu kurumlarında kimin kontrolü sağlayacağı konusundaki uyuşmazlık askerî çatışmaya neden olmuştur (Mitrofanova, 2015, ss. 191-216). Mevzubahis savaş, 1 Mart 1992 tarihinde Birleşmiş Milletler'in (BM) Moldova Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını tanıması sonrasında fiilî olarak cereyan etmiştir. Rus askerî birliklerinin desteğini alan Transdinyester muhafızları ile Moldova güçleri arasındaki silahlı çatışmalar 1992 yılının Temmuz ayına kadar yoğun bir şekilde devam etmiştir (Cojocar, 2006, s. 262). Rus desteğini alan Transdinyester unsurlarının zaferiyle sonuçlanan savaş, 21 Temmuz 1992 tarihinde imzalanan ateşkes antlaşmasıyla neticelenmiştir (Kolossov & O'Loughlin, 1998, ss. 160-161). Bu antlaşma çerçevesinde çatışmaların dondurulduğu Transdinyester bölgesinde Rus, Moldovalı ve Transdinyesterli gruplardan oluşan barışı koruma güçleri konuşlandırılmıştır (Urse, 2008, ss. 58-59).

1992 yılındaki ateşkes kapsamında dondurulan çatışma, günümüze kadar bu statüsünü korumuştur (Harzl, 2021, ss. 163-179). Rus güçlerinin bölgeden çıkarılmasını, gerek Avrupa gerekse dünya kamuoyunda defalarca gündeme getiren Kişinev yönetimi ile Rus yanlısı tutumunu sürdüren Transdinyester otoriteleri arasında ateşkesin ilanı sonrası süreçte, bölgesel meseleyi nihai çözüme kavuşturmak için Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı (AGİT) himayesinde müzakereler sürdürülmüştür (Axyonova &

Gawrich, 2018, ss. 408-425; Cimmino, 2019, ss. 15-17). 2006 yılı itibarıyla herhangi bir neticeyi getirmeyen görüşmeler, Transdinyester otoritelerini 1990 yılından beri devam eden fiilî bağımsızlığı bir ileri adıma taşımak için teşvik etmiştir (Kosienkowski, 2020, ss. 183-207). Bu kapsamda, 17 Eylül 2006 tarihinde düzenlenen ve Moldova dâhil olmak üzere birçok egemen devlet ile AGİT ve Avrupa Birliği (AB) gibi çeşitli kuruluşlar tarafından da tanınmayan bağımsızlık referandumuna seçmenlerin katılımı yaklaşık olarak yüzde 79 seviyesinde gerçekleşmiştir. Referanduma katılanların yüzde 97'si Transdinyester bağımsızlığının iptal edilerek Moldova Cumhuriyeti'ne katılımı reddetmiştir (Patlis, 2018, s. 99). Bağımsızlığın korunması ve ileriye dönük olarak Rusya Federasyonu'na katılmaya yönelik ise güçlü bir seçmen desteği sağlanmış; referanduma katılanların yüzde 98'inin tercihi bu yönde olmuştur (Borsi, 2007, ss. 49-50).

Gerek 1990 yılındaki bağımsızlık ilanı gerekse 2006 yılındaki referandum sonrası süreçte fiilî düzlemde tatbik edilen Transdinyester bağımsızlığı, hiçbir egemen devlet tarafından tanınmamıştır. Transdinyester meselesinin çözümü için 1992 yılındaki ateşkesten beri aktif rol oynayan ve 1995 yılından itibaren Transdinyester'in fiilî başkenti Tiraspol'da bir ofis bulunduran AGİT, söz konusu meselenin çözümü ve Doğu Avrupa'da güvenliğin tesis edilmesi için pek çok teşebbüse öncülük etmiş olsa da günümüz itibarıyla bir neticeye varamamıştır (Roper, 2001, ss. 117-118; Borsi, 2007, s. 48). Kışinev yönetimi ile Tiraspol otoriteleri arasında mevcut bulunan husumetler ve karşılıklı güvensizlik, söz konusu neticeye ulaşamamada en önemli unsurlar olarak belirlemektedir. Tarihsel kökleri bulunan irredantist Rumen tasavvurlarının Besarabya ve Transdinyester bölgelerindeki yansımaları ile Sovyet döneminde iki bölge arasında pratik düzlemde kayıtlara geçen farklılıklar ve Sovyet sonrası süreçte yaşanan çatışmayla birlikte tezahür eden fiilî ayrılık döneminin etkileri, mevzubahis husumetlerin kökleşmesine ve güvensizliğin kurumsallaşmasına sebep olmuştur. Bu husumetler ve güvensizliğin bertaraf edilmesi Transdinyester meselesinin çözümü için en önemli adımlardan biri olarak gözükmektedir (Patlis, 2018, ss. 92-97). Mezkûr adımın atılması için öncü hamleler, küresel koronavirüs salgını döneminde kayıtlara geçmiştir.

2020 yılının Mart ayından itibaren dünyayı etkisi altına alan koronavirüs salgınının başlangıcından itibaren Tiraspol ve Kişinev arasında bir yakınlaşma söz konusu olmuştur. Zayıf bir sağlık sistemine ve salgına karşı savunmasız yaşlı bir nüfusa sahip Transdinyester için pandemiye karşı mücadele önem arz etmiştir. Sınır ve ideolojik yaklaşım ayırmadan Moldova'daki herkesi etkileyebilecek kapasitede olan salgın, Kişinev ve Tiraspol arasında iş birliği imkânı doğurmuştur. Bu bağlamda Moldova Transdinyester'den gelen kan örneklerini kendi laboratuvarlarında test yapmaya başlamıştır. Ek olarak, Transdinyester'den gelen uzman doktorlara eğitim veren Kişinev otoriteleri, bölgede test laboratuvarlarının kurulmasına da yardım etmiştir. Transdinyester'deki ağır hastaların Moldova'ya transfer edilmesinde tamamlanması gereken süreçlerin basitleştirilmesi ve kolaylaştırılması için gerekli olan adımlar da Kişinev yönetimi tarafından ayrıca atılmıştır (Crisis Group, 2020, ss. 9-10). Anlaşılacağı üzere; küresel manada bir sağlık krizi hâline gelen koronavirüs pandemisine karşı mücadelede Kişinev ve Transdinyester arasında iş birliği temelli bir yakınlaşma vuku bulmuştur (Lozka, 2021, ss. 98-99).

Kurumsal yakınlaşma, tarihten gelen kökleşmiş şüpheleri tamamen ortadan kaldırmaya yetmemiştir. Öyle ki, Moldova tarafı Tiraspol'un yaptığı koronavirüs testleri hakkında şeffaf davranmayacağını ve bu nedenle salgınla mücadelede etkili olunamayacağını belirtmiştir. Transdinyester tarafı ise, Moldova'nın yüksek öneme sahip tıbbi teçhizat ve malzemeleri sağlamayı geciktirdiğini; Kişinev yönetiminin küresel salgını Transdinyester'i Moldova ile bütünleştirmek için bir fırsat olarak kullandığını iddia etmiştir (Crisis Group, 2020, s. 10). İki taraf arasındaki karşılıklı güvensizlikten kaynaklanan ithamlar bir yana, yukarıda anlatılan salgınla mücadeledeki potansiyel iş birliği alanı, aslında iki taraf için de bir fırsat ortaya çıkarmıştır. Pandemiyle mücadele sürecinde sınırlı da olsa pratiğe dökülen sağlık alanındaki iş birliği, salgının devamında ve sonrasında diğer temel kamu hizmetlerine de sirayet edecek şekilde ilerletilebilecek boyuttadır. Söz konusu ilerleme, Transdinyester meselesinin nihai çözümüne katkı sunabilir. Çalışmanın devamında detaylandırılacağı üzere, bahsi geçen iş birliğinin konfedere bir siyasi formül ortaya konarak iki taraf için de faydalı bir formata dönüştürülmesi mümkün olabilir.

Konfederal yönetimin sağlayacağı imkân ve kabiliyetler marifetiyle iki toplum arasındaki var olan kurumsallaşmış husumetler ve karşılıklı güvensizlikler yekûnen bertaraf edilip Transdinyester meselesinin kalıcı çözümüne ulaşılması aslında olasıdır.

2. Transdinyester Sorununun Çözümü Olarak Konfederalleşme

Transdinyester, ampirik egemenlik için gerekli olan şartları taşımaktadır. Ancak bu şartların varlığı, günümüz itibarıyla uluslararası toplum tarafından kabul edilmemekte ve böylelikle Transdinyester'in yargısal egemenliği tesis edilememektedir. Önemle not etmek gerekir ki, konfederal formüller vasıtasıyla mevzubahis egemenliğin sağlanması mümkündür. BM üyeliği, yargısal egemenlik için nihai aşamadır. Mutlak bağımsızlık, bahse konu üyeliğin kazanılması için bir yoldur; fakat tek yol değildir (Baldacchino, 2018, ss. 5-9; Benedikter, 2009, s. 294). Konfederal antlaşmalar aracılığıyla elde edilebilen bağlantı devlet statüsü de BM üyeliği için yeterlidir (Mautner, 1981, s. 298; Panke & Gurol, 2020, s. 85). Bu statüye sahip olan BM üyesi devlet sayısı az değildir. Söz konusu devletler, yürürlüğe konan konfederal antlaşmalar dairesinde diplomasi, savunma ve para politikaları gibi alanlarda birçok egemen yetkisinin kullanımını antlaşma tarafı diğer egemen devletlere devretmektedir (Lapidoth, 1997, ss. 21-28; Maass, 2020, ss. 21-29). Antlaşma hükümleri doğrultusunda yetki devreden devletler, yetki devrettikleri devletlerin bağlantı devleti hâline gelmekle birlikte, ulusal bazda yürürlüğe konan anayasalar ve diğer mevzuat kaynakları doğrultusunda müstakil kamu ve özel hukuk alanlarını teşkil edebilmektedir. Bağlantı devletler, yetki devredilen alanlarda ise diledikleri yahut gerekli gördükleri durumlarda bahsi geçen devri düzenleyen antlaşmaları karşı tarafın rızası aranmaksızın tek taraflı olarak geçersiz kılabilmektedir (Anckar, 2020, ss. 40-48; Sarapuu & Radman-Liiv, 2020, ss. 57-64).

Egemen devletler arasında yetki devrini düzenleyen konfederal antlaşma örneklerine bütün kıtalarda rastlanabilmektedir (Dumieński, 2014, s. 25; Baldacchino & Wivel, 2020, ss. 4-7; İrdem, 2020, s. 35). Lihtenştayn Prensiği, yürürlüğe konan iki taraflı antlaşmalar mucibince gümrük işleri, savunma, para politikaları, posta hizmetleri ve uluslararası ilişkiler gibi bazı alanlardaki egemen yetkilerinin kullanımını İsviçre Cumhuriyeti'ne devretmiştir (Veenendaal, 2015, ss. 334-348; Bajon, 2018, ss. 2-4). Not edilen iki BM üyesi arasındaki konfederal birlik, Gümrük Birliği Antlaşması

(1924) ile temel düzeyde oluşturulmuş; ilerleyen yıllarda yürürlüğe konan Ortak Para Birimi Antlaşması (1980), Ortak Patent Koruma Antlaşması (1979) ve sair iki taraflı antlaşmalarla olgunlaştırılmıştır (Manz-Christ, 2009, s. 5). Pek çok alanda ortak politikalar geliştirerek iki devlet arasındaki iş birliğini güçlendiren bahse konu antlaşmalar, mevzubahis devletler arasındaki bütünleşme (entegrasyon) sürecini de hızlandırmıştır (Rigamonti, 2011, ss. 4-5; Kolçak, 2017, ss. 49-51).

Lihtenştayn-İsviçre konfederal birliği, Avrupa'daki tek örnek değildir. Monako Prensiği ve Fransa Cumhuriyeti arasında da benzeri bir birlik bulunmaktadır. Yine San Marino Cumhuriyeti ve İtalya Cumhuriyeti arasında da konfederal birlik bulunmaktadır. Andorra Prensiği ise hem Fransa Cumhuriyeti hem de İspanya Krallığı ile imzalayıp onayladığı iki taraflı antlaşmalar doğrultusunda konfederal birlikler ihdas etmiştir. Bu noktaya ayrıca not etmek gerekir ki, diğer kıtalarda da yürürlüğe konan antlaşmalar uyarınca konfederal birlikler teşkil edilmiştir. Marşal Adaları Cumhuriyeti, Mikronezya Federal Devletleri ve Palau Cumhuriyeti, imzalayıp onayladıkları çeşitli iki taraflı antlaşmalar doğrultusunda bazı egemen yetkilerinin kullanımını Amerika Birleşik Devletleri'ne (ABD) devretmiş ve netice itibarıyla ABD'nin bağlantı devletleri konumuna gelmiştir (Corbett & Connell, 2020, ss. 344-345; Veenendaal, 2020, ss. 152-158; Wivel, 2020, ss. 101-104).

Transdinyester ve Moldova arasındaki ihtilafın çözümü için yukarıda temas edilen konfederal birliklerin bir benzeri tesis edilebilecek mahiyettedir. Transdinyester, kurulacak birlik doğrultusunda Moldova'nın bağlantı devleti olabilir ve mevzubahis statü sayesinde yargısal egemenliğini kazanabilir. Önemle vurgulamak gerekir ki; tesis edilecek bu birlikle beraber Transdinyester'in egemenliği Moldova tarafından tanınmış olacaktır. Konfederalleşme önerisi, söz konusu tanımadan ötürü fiili bakımdan zaten gözlemlenen Transdinyester ayrılığının devletlerarası hukuk bağlamında da kabulüne sebep olacak bir seçenek şeklinde tanımlanabilir. Bu tanımlamayı tümüyle reddetmek mümkün değildir. Moldova tarafından tanınan ve konfederal birliğin tarafı olan Transdinyester, diğer egemen devletlerce de kısa süre içerisinde tanınabilir ve nihai anlamda BM üyeliğini elde edip yargısal egemenliğini kazanabilir. BM üyeliği, Transdinyester için net bir diplomatik kazanım olacaktır;

ancak benzeri bir kazanımın Moldova için söz konusu olması kısa vadede olası gözükmemektedir. Yerel, bölgesel veya ulusal bağılıkların kısa vadede dönüştürülmesi hususunda konfederal birlikteliklerin çok da başarılı olduklarını söylemek zordur. Fakat temas edilen bağılıkların, müşterek çıkarlar ve müttekabil güven üzerine teşkil edilen konfederal bağılıklara uzun vadede dönüşmesi mümkündür. Bahse konu dönüşüm, konfederal bileşenler yahut müttefiklerin tek devlet çatısı altında birleşmesine de yardımcı olabilmektedir. İlk konfederasyon örnekleri olan Alman, Amerikan, Felemenk ve İsviçre Konfederasyonları, bu noktada örnek olarak gösterilebilir. İsmen zikredilen bu konfederasyonlar; yerel, bölgesel ya da ulusal bağılıkların konfederal bağılıklara dönüşmesiyle beraber uzun vadede istikrarlı federasyonlara veyahut üniter devletlere dönüşmüştür (Kolçak, 2020, s. 222).

Alman, Amerikan, Felemenk ve İsviçre konfederasyonları, güvenlik gerekçeleriyle inşa edilmiş birlikteliklerdir (Lister, 1996, s. 23). Kuzey Amerika’da bulunan küçük devletler, İngiliz saldırılarını önlemek ve bağımsızlıklarını korumak için Amerikan Konfederasyonu’nu kurmuştur (Kolçak, 2020, s. 222). Fransa ve İspanya tarafından yöneltilen dış tehditleri bertaraf etme gayesiyle hareket eden egemen devletler, Felemenk Konfederasyonu’nu inşa etmiştir (Lister, 1996, s. 23). Avusturya’nın tehditleri sebebiyle sürekli zayıflayan devletler, varlıklarını devam ettirebilmek adına İsviçre Konfederasyonu’nu teşkil etmiştir (Kolçak, 2020, s. 222). Alman Konfederasyonu ise Napolyon sonrası Fransa’nın istilacı tutumunu dizginlemek için teşkilatlandırılmıştır (Lister, 1996, s. 12). Güvenlik odaklı bir perspektifle kurulan bu konfederasyonlar; ekonomik, siyasi ve sosyal anlamda kayıtlara geçen çeşitli bütünleşme süreçleri sonrasında siyasi teşkilatlanma yapısı bakımından federasyonlara veya üniter devletlere dönüşmüştür (Kolçak, 2020, s. 222).

Felemenk Cumhuriyeti’nin batı eyaletleri (Hollanda, Zelanda ve Utrecht) ile doğu eyaletleri (Frizya, Groningen, Overijssel ve Gelderland) arasında 16’ncı yüzyılın ikinci yarısında dinî, etnik ve kültürel bakımdan derin ve sert farklılıklar bulunmaktaydı. Doğu ve batı eyaletleri arasındaki etno-kültürel temelli çatışmalar neticesinde şekillenen karşıtlıklar ve hatta husumetler, somut bir şekilde gözlemlenebilmekteydi (Lister, 1996, ss. 12-13). İki yakanın tek ortak noktası ise İspanyol Derebeyi İkinci Philip’e yönelik hoşnutsuzluktu. Bu ortak nokta, 16’ncı

yüzyılın son çeyreğinden itibaren eyaletler arasında yakınlaşmaya imkân sağlamıştır (Kolçak, 2020, s. 222). Belirtilen dönemde yürürlüğe konan konfederal antlaşmalarla eyaletler arasında ortak koruma kalkanı oluşturulmuş; İspanyol saldırılarının birlikte püskürtülmesi ve güvenlik endişelerinin beraber bertaraf edilmesi hedeflenmiştir. Ortak koruma kalkanının başarısıyla hafızalardan silinen söz konusu endişeleri takiben artan ekonomik olanaklar ise geçmişten bakiye kalan etnik ve kültürel temelli bütün meselelerin çözümünü kolaylaştırmıştır (Lister, 1996, s. 13). Bahse konu meselelerin çözümü, eşit temsil ilkesine yaslanarak teşkilatlandırılan Felemenk Konfederasyonu'nun bileşenleri arasındaki karşıtlıkların ortadan kalkmasına ve husumetlerin giderilmesine yardımcı olmuş; sosyal ve siyasi bütünleşme süreçlerinin tamamlanması akabinde bir üniter devlet olarak günümüzde varlığını sürdüren Hollanda Krallığı'nın kurulmasına zemin hazırlamıştır (Kolçak, 2020, s. 222).

Konfederalleşme öncesi dönemde Felemenk eyaletleri arasında bulunan karşıtlıklar ve husumetlerin benzerleri, Alman Konfederasyonu'nun temel bileşenleri olan Saksonlar, Renanyalılar ve Bavyeralılar arasında da bulunmaktaydı. 1815 yılında kurulan Alman Konfederasyonu öncesi dönemde ismen zikredilen bu üç topluluk arasında etno-kültürel çatışmalar ve siyasi kutuplaşmalar bulunmaktaydı (Kolçak, 2020, s. 222). Konfederalleşme sonrasında şekillendirilen ortak Alman kimliği, söz konusu çatışmaların sonlandırılmasına ve kutuplaşmaların yumuşatılmasına Bismarck öncülüğünde olanak sağlamıştır. Konfederalleşmenin bir diğer ürünü olan karşılıklı güven ilkesi (*Bundestreue*) ise günümüzde varlığını sürdüren ve siyasi teşkilatlanma yapısı bakımından bir federasyon olan Almanya Cumhuriyeti'nin kurulmasını ve güçlenmesini kolaylaştırmıştır (Kymlicka vd., 1997, s. 32). Bu ilke, federe devletlerin (*Länder*) eşitliğine hukuki bakımdan güvence sağlamakla kalmayıp, totalitarizm sonrası Almanya'nın politik kimliğinin ve kültürünün oluşturulmasında önemli rol oynamış; subjektif millet anlayışına yaslanan anayasal vatanperverliği önceleyerek istikrarlı federal sistemin olgunlaşmasını desteklemiştir (Kymlicka vd., 1997, s. 33; Kolçak, 2020, ss. 222-223).

İsviçre Konfederasyonu'nu teşkil eden şehir ve dağ kantonlarının konfederalleşme öncesi dönemdeki tek ortak noktası da güvenlik odaklı hassasiyetlerdi. Başta

Avusturya Habsburg Hanedanlığı olmak üzere dış güçlerce yöneltilen güvenlik tehditlerini bertaraf etmek için adım atan kantonlar, aralarındaki dilsel, dinî, etnik ve kültürel husumetleri bir kenara bırakıp, İsviçre Konfederasyonu'nu kurmuştur. Etno-kültürel farklılıkların kaynaklık ettiği husumetler ve kutuplaşmalar, konfederalleşme sonrasında kantonlarca bir kenara bırakılmış; güvenlik endişelerinin bertarafı akabinde kayıtlara geçen ekonomik, siyasi ve sosyal bütünleşme süreçleri, kantonlar arasında konfederal birlikteliğin kavileşmesine imkân sağlamıştır. Güçlenen birliktelik ise 1999 Anayasası doğrultusunda federasyon şeklinde teşkilatlanan İsviçre Cumhuriyeti'nin temellerinin atılmasını kolaylaştırmıştır (Kolçak, 2020, ss. 222-223).

Amerikan Konfederasyonu'nun bileşenleri arasında da konfederalleşme öncesi dönemde siyasi çekişmeler ve etno-kültürel temelli husumetler bulunmaktaydı. Örneğin, Yeni İngiltere ve Virjinya devletleri arasında etno-kültürel farklılıklardan kaynaklanan düşmanlıklar gözlemlenmekteydi. Diğer konfederasyon bileşenleri arasında da derin dinî ve sosyal ayrılıklar mevcuttu. Uzun süreli İngiliz sömürsünden kaynaklanan ve her bir bileşende ayrı kimliğin şekillendirilmesine sebep olan ayrılıklar, güvenlik odaklı konfederalleşme sürecini takiben dinamik yapısını yitirmiştir. Yerel, bölgesel ve ulusal düzeyde sahiplenilen bağlılıklar, Amerikan Konfederasyonu'nun kurulması sonrasında tamamlanan ekonomik, siyasi ve sosyal bütünleşme süreçlerini takiben konfederal birlikteliğe dönüşmüş; istikrarlı Amerikan federasyonu, bahse konu birliktelik üzerine inşa edilmiştir (Lister, 1996, ss. 11-33; Kolçak, 2020, s. 223).

Öz bir şekilde incelenen ilk konfederasyon örnekleri; yerel, bölgesel ve ulusal düzeyde varlığını hissettiren bağlılıkların, çeşitli entegrasyon süreçlerini takiben konfederal birlikteliğe dönüşebileceğini ve bu dönüşümle beraber konfederal bileşenlerin tek devlete evrilme iradesini sahiplenebileceğini göstermektedir. Benzeri yöndeki irade sahiplenmesi, konfederal antlaşmalar doğrultusunda kurulan bağlantı devletler ve bu devletlerle bağlantı kuran devletler arasında da söz konusu olabilir. Lihtenştayn ve İsviçre, ilk etapta attıkları konfederal adımlar vasıtasıyla gümrük birliğini kurmuş; ilerleyen yıllarda yürürlüğe konan ikili antlaşmalar uyarınca gümrük birliğinin ilerisine gidilerek ekonomik birlik inşa edilmiştir. Ekonomik birliği takip eden konfederalleşme adımlarıyla beraber adaletten savunmaya, dış politikadan mali

hizmetlere kadar pek çok kamu hizmetinin yürütülmesi için ortak karar alma mekanizmaları kurularak iki devlet arasındaki kurumsal iş birliği güçlendirilmiştir. İlerleyen yıllarda atılacak olan ve bu iş birliğini derinleştirecek adımlar, konfederal birlikteliğin tek devlete dönüşümünü kolaylaştırabilir. Bu yönde bir dönüşüm, ikili antlaşmalar dairesinde tesis edilecek Transdinyester ve Moldova konfederal birlikteliği için de mümkündür. Karşılıklı güven ilkesine yaslanarak olgunlaştırılan konfederal bağlılıklar ile bu bağlılıklar doğrultusunda kayıtlara geçecek ekonomik, siyasi ve sosyal bütünleşme süreçleri, konfederal birlikteliği uzun vadede tek devlete evirebilir.

Tek devlete dönüşüm sürecinde konfederal yöntemlerden ziyade askerî usullerden de istifade etmek aslında seçenekler dâhilindedir. 2020 yılının Eylül-Kasım ayları arasında vuku bulan İkinci Karabağ Savaşı, bu noktada güçlü bir örnek teşkil etmektedir. Azerbaycan, 27 Eylül günü başlayıp 10 Kasım günü sona eren İkinci Karabağ Savaşı neticesinde toprak bütünlüğünü büyük oranda tesis etmiştir (Asker & Özpınar, 2021, ss. 83-106). Moldova'nın da benzeri bir askerî yöntem aracılığıyla toprak bütünlüğünü sağlama ihtimalinin bulunduğu ilk etapta ileri sürülebilir. Ancak Moldova ve Azerbaycan arasındaki kapasite farklılığı, muhakkak göz önünde bulundurulmalıdır. Azerbaycan, zengin doğal gaz ve petrol kaynaklarına sahiptir ve bu kaynakları etkin bir şekilde kullanmaktadır. Rusya'ya bağımlı olmayan Azerbaycan, Batılı devletlerin desteğini alarak doğal gaz ve petrol kaynaklarını çeşitli rotalar üzerinden dünya pazarlarına ulaştırabilmektedir. Dünya enerji piyasasında etkin bir role sahip Azerbaycan, bu piyasadan elde ettiği gelirin önemli bir kısmıyla millî ordusunu modernize edebilmiştir. Ek olarak, Haydar Aliyev döneminde temelleri atılan ve Rusya'yı gücendirip ihmal etmeden küresel güçlerle iyi ilişkiler tesis etmeyi hedefleyen geniş çeperli ve çok taraflı dış politika, İlham Aliyev yönetimi tarafından da aynen benimsenmiş; Karabağ'daki mağduriyet ve haksız Ermeni işgali uluslararası kamuoyuna doğru ve güçlü bir şekilde aktarılmıştır.⁴ Mevzubahis diplomatik

⁴ Çok yönlü dış politika sadece Azerbaycan tarafından benimsenen bir diplomatik yöntem değildir. Bu yöntem, Sovyet sonrası dönemde bağımsızlığını kazanan bazı devletlerce uygulanmaktadır. Kurucu Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev liderliğinde çok yönlü bir dış politikayı kurumsallaştırmış olan

girişimler sayesinde birçok devleti Karabağ meselesindeki haklılığı hususunda ikna eden Azerbaycan, diğer devletlerin muhalif tutum sergilemesinin önünde de en azından setler çekebilmiştir. Not edilen askerî ve diplomatik adımlarla kendisini askerî çözüm yöntemi uygulamaya en iyi şekilde hazırlayan Azerbaycan, uluslararası konjonktürü de bahse konu yöntemin uygulanmasına hazırlayabilmiştir. Bu hazırlıklar, askerî yöntemler yoluyla işgal altındaki toprakların kurtarılmasına doğrudan katkı sunmuştur (Kurt, 2021, ss. 138-161; Özgen, 2021, ss. 104-123).

Azerbaycan'ın nasıl başarılı olduğunu kısaca ifade ettikten sonra Moldova'nın potansiyel yetersizliklerinden de ayrıca bahsetmek gerekmektedir. Moldova, Azerbaycan gibi zengin enerji kaynaklarına sahip değildir. AB tarafından insan, uyuşturucu, silah ve organ ticareti gibi gayrimeşru faaliyetlerin merkezlerinden biri olarak görülen Moldova, Avrupa'nın ekonomik açıdan en dezavantajlı ülkesi sayılmakta ve "Avrupa'nın kara deliği" gibi rencide edici nitelermelere maruz kalmaktadır (Sanchez, 2009, s. 156). Ekonomik yetersizliklerin yanı sıra Moldova, askerî modernizasyonunu tamamlayamayan bir devlettir. Bu noksanlık, Moldova'nın Transdinyester bölgesinde tezahür edecek bir askerî yüzleşmeye hazır olmadığını göstermektedir. AB yahut Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (*North Atlantic Treaty Organisation*, NATO) üyeliği gibi Batı ittifakıyla bütünleşme adımlarıyla askerî yetersizliklerin giderilebileceği düşünülebilir; fakat bu tip diplomatik adımların Moldova tarafından atılması kolay değildir. Sovyetler Birliği döneminin sembollerinden orak ve çekiç figürüne sahip fiilî bayrağıyla ve Sovyet döneminin diğer sembol ve yaşam biçimleriyle zamanda takılmış bir görünüm arz eden Transdinyester, Moldova'nın dış politikasını ciddi şekilde etkilemektedir (Cantir & Kennedy, 2015, ss. 398-399). Sosyalist geçmişi olan Romanya ve Bulgaristan gibi AB üyeliğini kazanıp Avrupa ile bütünleşme arzusu içerisinde olan Moldova, Transdinyester meselesini elinde koz olarak tutan ve gerekli gördüğü her durumda kullanan Rusya nedeniyle Batı yanlısı politikalarını dinamik bir şekilde sürdürememektedir (Roper, 2004, ss. 533-537). Benzeri bir durum, Moldova'nın

Kazakistan, Rusya'nın Avrasya'daki çıkarlarına hanel getirmeden hem ABD hem de AB ile iyi ilişkiler yürütebilmektedir (Hanks, 2009, ss. 257-267).

NATO üyeliği için de geçerlidir.⁵ Rus çıkarlarına aykırı bir hamle yapmamak için Batı ile ilişkilerinde fazladan dikkatli davranmak zorunda kalan Moldova, bu temkinli tavrını Transdinyester meselesi devam ettiği müddetçe korumak durumunda kalmaktadır.

Temkinli tavrın korunmasının ana sebebi, Transdinyester ile Rusya arasındaki sıkı bağlardır. Karabağ meselesi özelinde belirtilmelidir ki, ayrılıkçı Ermeni topluluğunun arkasında Avrasya'nın en güçlü devleti olan ve dünyanın en büyük nükleer güçleri arasında sıralanan Rusya yer almamaktaydı. Bu durum, Azerbaycan'ın Rus çıkarlarını hesaba katan dengeli bir politika sürdürerek İkinci Karabağ Savaşı'na hazırlanmasına imkân sağlamıştır (Kurt, 2021, ss. 138-161). Moldova-Transdinyester ihtilafı için benzeri diplomatik ve siyasi atmosferin bulunduğunu söylemek zordur. Askerî yöntemlerle Transdinyester'e yönelen ve toprak bütünlüğünü tesis etmeye teşebbüs eden Moldova, Rusya ile karşı karşıya gelecektir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından eski Sovyet coğrafyasını "yakın çevre" (*near abroad*) olarak doğal etki alanında gören Rusya'nın bölgedeki çıkarlarından vazgeçmesi ve Rusya ile AB ve NATO arasında bir tampon bölge mahiyetinde olan Transdinyester'i gözden çıkarması zor görünmektedir (Teifukova & Erol, 2017, ss. 47-48).

2003 yılında Gürcistan'da vuku bulan Gül Devrimi ile 2014 yılında Ukrayna'da kayıtlara geçen Onur Devrimi sonrasında yaşananlar, Moldova için ibretlik hadiseler olmuştur. AB ve Batı yanlısı olan Gül Devrimi akabinde gerginleşen Gürcü-Rus ilişkileri, 2008 yılının Ağustos ayında iki devlet arasında savaşın yaşanmasına sebep olmuştur. Savaşı kısa süre içerisinde kazanan Rusya, yargısal açıdan Gürcistan Cumhuriyeti'ne bağlı bölgeler olan, ama uzun yıllardır ampirik açıdan Gürcü egemenliğinin mevcut bulunmadığı Rus yanlısı Abhazya ve Güney Osetya'yı bağımsız devlet olarak tanımıştır. Tamamen aynı olmamakla birlikte benzeri hadiselerin yaşandığı Ukrayna'da, 2014 devrimi sonrasında, 1996 Anayasası'nın

⁵ 2004 yılında eski Doğu ülkelerini kapsayacak şekilde bir genişlemeye giden AB; Polonya, Slovenya, Slovakya, Macaristan, Litvanya, Letonya, Estonya ve Çekya'yı yeni üyeleri olarak kabul etmiştir. 2007 yılında ikinci Doğu genişlemesini pratiğe döken AB, Romanya ve Bulgaristan'ı üyeliğe kabul etmiştir (Bruszt & Langbein, 2017, ss. 297-315).

133'üncü maddesi doğrultusunda Ukrayna'ya bağlı özerk bir cumhuriyet olan ve 1996 Anayasası'nın 5'inci bölümü uyarınca çeşitli yetkiler kullanan Kırım'ı ilhak eden Rusya, ülkenin Rus etkisi altında bulunan doğu bölgelerinde de vekâlet savaşları yürütme dâhil olmak üzere mühim askerî, insani ve siyasi sonuçlar doğurabilecek faaliyetlere girişmektedir (Rezvani, 2020, ss. 878-899; Pisciotta, 2020, ss. 87-106; Lewis, 2020, ss. 531-559). Bunun en son örneği ise 20 Şubat 2022 tarihinde başlayan ve hâlihazırda devam eden Rusya-Ukrayna Savaşı ile görülmektedir. Benzeri sonuçların Transdinyester coğrafyasında da vuku bulma ihtimali, Transdinyester meselesinin askerî yöntemler aracılığıyla çözümünü seçenekler dışına itmektedir.

Sonuç

Koronavirüs salgını akabinde oluşan atmosfer, Moldova ve Transdinyester arasındaki karşılıklı güvenin tesisi bağlamında yeni olanaklar sunmaktadır. Bu güven, kısa süre içerisinde inşa edilemeyebilir. Kurumsallaşmış güvensizliğin bertaraf edilmesi ve kökleşmiş husumetlerin giderilmesi meşakkatlidir; ama imkânsız değildir. Moldova ve Transdinyester için tesis edilecek konfederalleşme odaklı yeni anayasal düzen, söz konusu sürecin akamete uğramadan başarılı bir şekilde tamamlanmasını kolaylaştırabilir. Konfederalleşme adımları, sadece Transdinyester toplumuna menfaat sağlayacak olanaklar biçiminde algılanabilir. Bu adımların kısa vadede tezahür edecek çıktıları, mevzubahis algıyı doğrulayabilir; fakat uzun vadede gerçekleşecek pek çok muhtemel gelişme, Transdinyester ve Moldova toplumları için birlikte yaşam atmosferinin hâkim kılındığı kamusal alanı da inşa edebilir. Konfederalleşme bağlamında pratiğe dökülecek iş birlikleri ile ekonomik, sosyal ve siyasi bütünleşmeyi sağlayacak operasyonlar, kurumsallaşmış güvensizlik ile kökleşmiş husumetlerin kademeli bir şekilde yok olmasına yardımcı olabilir. Güvensizliğin sonlandırıldığı ve husumetlerin giderildiği iklimde, bölgesel ya da ulusal bağlılıkların konfederal birlikteliğe dönüşmesi de kuvvetle muhtemeldir. Bu birlikteliğin uzantısı olarak belirecek karşılıklı güven atmosferi ise siyasi teşkilatlanma bakımından federal yahut üniter bir yapılanma dairesinde tek devlete evrilme iradesini her iki toplumda da Alman, Amerikan, Felemenk ve İsviçre Konfederasyonlarında kayıtlara geçtiği gibi yaygınlaştırabilir.

Transdinyester meselesinin çözümüne dair bu çalışma ile sunulan konfederalleşme temelli yaklaşım, Moldova devletinin güncel siyasi, ekonomik ve askerî yeterlilikleri hesaba katıldığında daha anlamlı hâle gelmektedir. Konfederalleşme alternatifini ortaya koymakla beraber teorik ve pratik bakımdan analizlerin gerçekleştirildiği çalışma, bu seçeneği sistematik bir şekilde inceleyecek disiplinlerarası çalışmalar vasıtasıyla daha ileriye taşınabilecektir. Çalışma dairesinde şekillendirilen konfederalleşmenin uygulanabilirliği, Rusya'nın Avrasya politikaları, Moskova-Kişinev ve Moskova-Tiraspol ilişkileri çerçevesinde önümüzdeki dönemde hazırlanacak çalışmalar tarafından daha tafsilatlı olarak da incelenebilecektir.

Kaynakça

- Anckar, D. (2020). Small states: Politics and policies. G. Baldacchino ve A. Wivel (Eds.), *Handbook on the politics of small states* (ss. 38-54). Edward Elgar Publishing.
- Asker, A. & Özpınar, Z. (2021). Azerbaycan'ı zafere götüren büyük taarruz: 44 günlük savaşın anatomisi. *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, 10(1), 83-106.
- Axyonova, V. & Gawrich, A. (2018). Regional organizations and secessionist entities: Analysing practices of the EU and the OSCE in post-Soviet protracted conflict areas. *Ethnopolitics*, 17(4), 408-425.
- Bajon, T. (2018). Liechtenstein and the European Union: A micro-Switzerland?. *Journal of Political Science and Public Affairs*, 6(4), 1-5.
- Baldacchino, G. (2018). Mainstreaming the study of small states and territories. *Small States & Territories*, 1(1), 3-16.
- Baldacchino, G. & Wivel, A. (2020). Small states: Concepts and theories. G. Baldacchino & A. Wivel (Eds.), *Handbook on the politics of small states* (ss. 2-19). Edward Elgar Publishing.
- Benedikter, T. (2009). *The world's modern autonomy systems: Concepts and experiences of regional territorial autonomy*. EURAC Institute of Minority Rights.

- Blakkisrud, H. & Kolstø, P. (2011). From secessionist conflict toward a functioning state: Processes of state- and nation-building in Transnistria. *Post-Soviet Affairs*, 27(2), 178-210.
- Borsi, M. (2007). Transnistria – An unrecognized country within Moldova. *Journal for Labour and Social Affairs in Eastern Europe*, 10(4), 45-50.
- Braun, A. (1978). *Romanian foreign policy since 1965: The political and military limits of autonomy*. Praeger Publishers.
- Bruszt, L. & Langbein, J. (2017). Varieties of dis-embedded liberalism: EU integration strategies in the eastern peripheries of Europe. *Journal of European Public Policy*, 24(2), 297-315.
- Burian, A. (2011). The Transnistrian conflict – the prospects of its resolution: A view from Kishinev. *Moldavian Journal of International Law and International Relations*, 21(3), 101-123.
- Cantir, C. & Kennedy, R. (2015). Balancing on the shoulders of giants: Moldova's foreign policy toward Russia and the European Union. *Foreign Policy Analysis*, 11(4), 397-416.
- Cimmino, R. (2019). The Transnistrian gambit: Russia in Moldova. *Harvard International Review*, 40(1), 15-17.
- Clark, C. U. (1927). *Bessarabia: Russia and Roumania on the Black Sea*. Dodd, Mead & Company.
- Cojocaru, N. (2006). Nationalism and identity in Transnistria. *Innovation*, 19(3-4), 261-272.
- Coppieters, B. (2019). Abkhazia, Transnistria and North Cyprus: Recognition and non-recognition in ceasefire and trade agreements. *Ideology and Politics*, 1(12), 10-38.
- Corbett, J. & Connell, J. (2020). Small states in the Pacific. G. Baldacchino & A. Wivel (Eds.), *Handbook on the politics of small states* (ss. 343-360). Edward Elgar Publishing.

- Cornea, S. (2011). The Tsarist administration in Bessarabia: The preferential administrative regime to rule over the Transdanubian settlers (1818-1828). *Journal of Danubian Studies and Research*, 1(1), 63-71.
- Crisis Group. (2020). *The COVID-19 challenge in post-Soviet breakaway statelets*. Crisis Group Publication Office.
- Cusco, A. (2009). Estate interest vs. state service: The (un)easy integration of the Bessarabian nobility into the Russian imperial system. *European Review of History*, 16(1), 15-32.
- Cusco, A. (2017). *A contested borderland: Competing Russian and Romanian visions of Bessarabia in the late nineteenth and early twentieth century*. Central European University Press.
- Dembińska, M. (2019). Carving out the nation with the enemy's kin: Double strategy of boundary-making in Transnistria and Abkhazia. *Nations and Nationalism*, 25(1), 298-317.
- Dembińska, M. & Mérand, F. (2019). The role of international brokers in frozen conflicts: The case of Transnistria. *Asia Europe Journal*, 17(1), 15-30.
- Dumieński, Z. (2014). *Microstates as modern protected states: Towards a new definition of micro-statehood*. Institute of International Affairs.
- Dumitru, D. (2010). Through the eyes of the survivors: Jewish-Gentile relations in Bessarabia and Transnistria during the Holocaust. A. Weiss-Wendt (Ed.), *Eradicating differences: The treatment of minorities in Nazi-dominated Europe* (ss. 203-228). Cambridge Scholars Publishing.
- Ganohariti, R. (2020). Dual citizenship in *de facto* states: Comparative case study of Abkhazia and Transnistria. *Nationalities Papers*, 48(1), 175-192.
- Graham, M. (1944). The legal status of the Bukovina and Bessarabia. *The American Journal of International Law*, 38(4), 667-673.

- Hanks, R. (2009). 'Multi-vector politics' and Kazakhstan's emerging role as a geo-strategic player in Central Asia. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 11(3), 257-267.
- Harzl, B. (2021). The EU and the de facto states of the East European periphery: Constraints in international and European Law. F. Bossuyt & P. Elsuwege (Eds.), *Principled pragmatism in practice: The EU's policy towards Russia after Crimea* (ss. 163-179). Brill Publishers.
- Hegarty, T. (2001). The politics of language in Moldova. C. O'Reilly (Ed.), *Language, ethnicity and the state – Volume 2: Minority languages in Eastern Europe post-1989* (ss. 123-154). Palgrave Macmillan.
- Hitchins, K. (2014). *A concise history of Romania*. Cambridge University Press.
- Isachenko, D. & Schlichte, K. (2007). *The crook ways of state-building: How Uganda and Transnistria muddle through the international system*. Humboldt University Institute for Social Sciences.
- İrdem, İ. (2020). *Anayasal düzen ve idari yapı*. Polis Akademisi Yayınları.
- King, C. (2000). *The Moldovans: Romania, Russia and the politics of culture*. Hoover Institution Press.
- Kolçak, H. (2017). Associate statehood for Scotland as the way to stay in both the United Kingdom and the European Union: The Liechtenstein example. *Romanian Journal of European Affairs*, 17(1), 40-58.
- Kolçak, H. (2020). Confederal agreements: A proposal to resolve secession-related minority issues. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3(1), 208-232.
- Kolossov, V. & O'Loughlin, J. (1998). Pseudo-states as harbingers of a new geopolitics: The example of the Trans-Dniester Moldovan Republic (TMR). *Geopolitics*, 3(1), 151-176.
- Kosienkowski, M. (2020). The patron-client relationship between Russia and Transnistria. T. Hoch & V. Kopeček (Eds.). *De facto states in Eurasia* (ss. 183-207). Routledge.

- Kurt, S. (2021). Donmuş çatışma çözümüne iki farklı yaklaşım: Azerbaycan ve Gürcistan. *Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 7(1), 138-161.
- Kymlicka, W., Raviot, J. & Lee, S. (1997). Living together: International aspects of federal systems. *Canadian Foreign Policy Journal*, 5(1), 1-50.
- Lapidoth, R. (1997). *Autonomy: Flexible solutions to ethnic conflicts*. United States Institute for Peace Press.
- Lewis, C. (2020). Contemporary Russian messianism under Putin and Russian foreign policy in Ukraine and Syria. *The Slavonic and East European Review*, 98(3), 531-559.
- Lister, F. (1996). *The European Union, the United Nations, and the revival of confederal governance*. Greenwood Press.
- Livezeanu, I. (1995). *Cultural politics in Greater Romania: Regionalism, nation building & ethnic struggle, 1918-1930*. Cornell University Press.
- Lozka, K. (2021). Closer together or further apart? The impact of the Covid-19 pandemic on the conflicts in the EU's Eastern Neighbourhood. *European View*, 20(1), 97-105.
- Maass, M. (2020). Small states: Surviving, perishing and proliferating through history. G. Baldacchino & A. Wivel (Eds.), *Handbook on the politics of small states* (ss. 20-37). Edward Elgar Publishing.
- Manz-Christ, G. (2009). *The Principality of Liechtenstein – Encounter with a small state*. Government Spokesperson's Press and Information Office.
- Marandici, I. (2020). Multiethnic parastates and nation-building: The case of the Transnistrian imagined community. *Nationalities Papers*, 48(1), 61-82.
- Mautner, M. (1981). West Bank and Gaza: The case for associate statehood. *Yale Journal of International Law*, 6(2), 297-360.
- Mitrasca, M. (2002). *Moldova: A Romanian province under Russian rule*. Algora Publishing.

- Mitrofanova, A. (2015). Transnistrian conflict in the context of post-Soviet nation-building. *Sociolinguistic Studies*, 9(2-3), 191-216.
- O'Loughlin, J., Kolossov, V. & Toal, G. (2014). Inside the Soviet de facto states: A comparison of attitudes in Abkhazia, Nagorny Karabakh, South Ossetia, and Transnistria. *Eurasian Geography and Economics*, 55(5), 423-456.
- Özgen, C. (2021). 44 günün ardından: 2020 Karabağ Savaşı'nın askeri açıdan analizi. *Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 7(1), 104-123.
- Panke, D. & Gurol, J. (2020). Small states: Challenges and coping strategies in the UN General Assembly. G. Baldacchino & A. Wivel (Eds.), *Handbook on the politics of small states* (ss. 83-97). Edward Elgar Publishing.
- Patlis, L. (2018). The discourse on asymmetrical devolution in Moldova: Gagauzia and Transnistria in focus. *Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe*, 17(3), 87-111.
- Pisciotta, B. (2020). Russian revisionism in the Putin era: An overview of post-communist military interventions in Georgia, Ukraine, and Syria. *Italian Political Science Review*, 50(1), 87-106.
- Rezvani, B. (2020). Russian foreign policy and geopolitics in the post-Soviet space and the Middle East: Tajikistan, Georgia, Ukraine and Syria. *Middle Eastern Studies*, 56(6), 878-899.
- Rigamonti, C. (2011). The new Swiss patent litigation system. *Journal of Intellectual Property, Information Technology and E-Commerce Law*, 2(1), 3-17.
- Roper, S. (2001). Regionalism in Moldova: The case of Transnistria and Gagauzia. *Regional & Federal Studies*, 11(3), 101-122.
- Roper, S. (2004). Federalization and constitution-making as an instrument of conflict resolution. *Demokratizatsiya: The Journal of Post-Soviet Democratization*, 12(4), 527-539.
- Sanchez, A. (2009). The 'frozen' Southeast: How the Moldova-Transnistria question has become a European geo-security issue. *The Journal of Slavic Military Studies*, 22(2), 153-176.

- Sarapuu, K. & Randma-Liiv, T. (2020). Small states: Public management and policy-making. G. Baldacchino & A. Wivel (Eds.), *Handbook on the politics of small states* (ss. 55-69). Edward Elgar Publishing.
- Solonari, V. (2016). Nationalist utopianism, orientalist imagination, and economic exploitation: Romanian aims and policies in Transnistria, 1941-1944. *Slavic Review*, 75(3), 583-605.
- Teifukova, R. & Erol, M. S. (2017). Russian hybrid war: From theory to practice. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 33-67.
- Tudoroiu, T. (2012). The European Union, Russia, and the future of the Transnistrian frozen conflict. *East European Politics and Societies*, 26(1), 135-161.
- Urse, C. (2008). Transnistria: Any optimists left?. *Connections*, 7(1), 57-76.
- Vahl, M. & Emerson, M. (2004). Moldova and the Transnistrian conflict. *Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe*, 5(1), 1-29.
- Valiyeva, K. (2020). Moldova's breakaway Transnistria: The origins, nature, and current dynamics. A. Askerov, S. Brooks & L. Tchantouridzé (Eds.), *Post-Soviet conflicts: The thirty years' crisis* (ss. 279-302). Lexington Books.
- Veenendaal, W. (2015). A big prince in a tiny realm: Smallness, monarchy, and political legitimacy in the Principality of Liechtenstein. *Swiss Political Science Review*, 21(2), 333-349.
- Veenendaal, W. (2020). Politics of the four European microstates: Andorra, Liechtenstein, Monaco and San Marino. G. Baldacchino & A. Wivel (Eds.), *Handbook on the politics of small states* (ss. 150-167). Edward Elgar Publishing.
- Voronovici, A. (2020). International separatism and the political use of 'historical statehood' in the unrecognized Republics of Transnistria and Donbass. *Problems of Post-Communism*, 67(3), 288-302.
- Wivel, A. (2020). Small States in Europe. G. Baldacchino & A. Wivel (Eds.), *Handbook on the politics of small states* (ss. 99-112). Edward Elgar Publishing.

Wolff, S. (2011). A resolvable frozen conflict? Designing a settlement for Transnistria. *Nationalities Papers*, 39(6), 863-870.

Wolfschwenger, J. & Saxinger, K. (2020). Federalism, national identity and overcoming frozen conflicts: Moldova's experience. *Ethnopolitics*, 19(4), 356-368.

Yüksel, S. (2019). Küçük Kaynarca'dan Yaş Antlaşmasına kadar Eflak-Boğdan üzerinde Osmanlı-Rus nüfuz mücadelesi. *Bellekten*, 83(297), 605-632.

Beyan ve Açıklamalar (Disclosure Statements)

1. Yazarlar makaleye eşit katkıda bulduklarını beyan ederler. (The authors declare that they have contributed equally to the manuscript)
2. Yazarlar tarafından çıkar çatışması beyan edilmemiştir. (No conflict of interest was declared by the authors).
3. Bu makalede etik kurul izni gerekmemektedir. (Ethics committee approval is not required for this manuscript)